

СТРУКТУРА ПРЕДМЕТНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ (РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ)

Любов Вішнікіна,
Олег Топузов

У статті розкривається сутність компетентнісного підходу до навчання географії у загальноосвітніх закладах, аналізується проблема наукового обґрунтування структури предметної географічної компетентності учнів, визначаються її компоненти та елементи. Запропоновано авторське бачення сутнісних відмінностей у наукових поняттях «компетентність» та «компетенція»; конкретизовано на основі нормативних документів поняття «предметна компетентність» і «предметна географічна компетентність»; розглянуто структуру предметної географічної компетентності учнів, яку представлено такими структурними компонентами: змістовий, операційний, прикладний, емоційно-ціннісний, світоглядний. Відповідно до компонентів розроблено методичні рекомендації для вчителів щодо специфіки формування предметної географічної компетентності учнів, виявлено значення кожного з компонентів для формування переконань, поглядів і естетичних норм поведінки учнів.

Ключові слова: учитель географії, компетентнісний підхід до навчання географії, компетенції, ключові та міжпредметно-інтегральні компетентності, предметна географічна компетентність учнів.

Постановка проблеми. Довготривале реформування української шкільної освіти спрямоване на докорінні зміни її змісту. Відповідно таким змінам постало питання про кінцевий результат підготовки учнів до соціальної практики, адаптації на ринку праці, успішного входження в самостійне життя та самореалізації в ньому. Концептуальні підвалини прогресивних зрушень у цьому напрямі засновані на компетентнісному підході до навчання, який є визначальним вектором модернізації освіти в Україні.

Наразі географічна освіта, що заснована на поєднанні наукових знань зі світом людських потреб, покликана сприяти підготовці випускників навчальних закладів усіх рівнів до самостійної діяльності в різноманітній географічній реальності. Запровадження компетентнісного підходу до географічної освіти зумовлене потребою розвитку системного бачення змісту географічної освіти, прогнозування результативної складової навчання, що вимагає адекватних змін у системі оцінювання географічної компетентності учнів.

Компетентнісний підхід до навчання на теренах України було обрано за обов'язковий на державному рівні, про що свідчить Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.) та Закон «Про вищу освіту» (2014 р.).

Відповідно до Державного стандарту компетентнісний освітній підхід (разом із діяльнісним та особистісно зорієнтованими підходами) є однією з методологічних основ сучасної вітчизняної загальної середньої освіти. За визначенням, наведеним у зазначеному стандарті, такий підхід передбачає, що результатами освіти стануть компетентності особистості, які розглядаються як здатність ефективно діяти у відповідних сферах життєдіяльності. Компетентнісний підхід до навчання передбачає «спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є

ієрархічно підпорядковані ключова, міжпредметна і предметна (галузева) компетентності» [3]. З огляду на таке, відтепер у царині методики навчання географії постає нагальне завдання впровадження компетентнісного підходу та розробки методичних матеріалів для вчителів, котрі мають реалізувати таке впровадження.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема компетентнісного підходу до навчання знайшла своє відображення у роботах таких вітчизняних і зарубіжних дослідників як І. Бех, Н. Бібік, В. Бондар, Л. Ващенко, О. Кривонос, Н. Морзе, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, І. Зімня, В. Краєвський, Дж. Равен, Г. Селевко, А. Хуторський та ін. Висвітленню різних аспектів компетентнісного навчання географії були присвячені роботи Л. Вішнікіної, Т. Гільберг, Л. Зеленської, А. Покась, В. Самойленка, О. Топузова, Г. Уварової, В. Яценка та ін. Практичні аспекти формування географічної компетентності учнів висвітлювали вчителі-практики І. Журавля, В. Кость, М. Познякова, П. Скавронський, Н. Фідря, Н. Чернявська та ін. Утім, існує нагальна потреба у розвідках теоретичного та прикладного характеру, спрямованих на обґрунтування структури та змісту предметної географічної компетентності учнів.

Виклад основного матеріалу. Визначальними категоріями компетентнісного підходу до навчання є поняття «компетенція» і «компетентність». У дидактиках окремих предметів поняття «компетенція» й «компетентність» застосовуються давно. На початку ХХІ ст. вони вийшли на загальнодидактичний рівень і вже як терміни отримали широке застосування й у дидактиці географії. Крім того, посилення уваги до цих категоріальних понять було викликано намаганням дотримуватися відповідних рекомендацій Ради Європи щодо оновлення освіти в Україні.

Терміни «компетенція» і «компетентність» походять від *лат. competo – досягати, відповідати рівневі*. Вони зазнали доволі широкого розповсюдження і часто ототожнюються з сукупністю знань, умінь і навичок індивіда й досвіду їхнього застосування у його практичній діяльності [6].

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти конкретизуються поняття «компетенція», «компетентність» та їхні різновиди. Компетенція визначається як «суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини», а компетентність – як «набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізуватися на практиці». У цьому ж документі зазначається, що до різновидів компетентностей та відповідних їм компетенцій належать ключові, міжпредметні та предметні (галузеві) [3].

Ретроспективний аналіз міжнародних та вітчизняних освітніх документів дозволив нам визначати географічні компетенції як певні освітні норми, досягнення яких може свідчити про можливість правильного вирішення будь-якого завдання на основі застосування результатів здобутої географічної освіти [2].

За своєю суттю компетенції – це виклики, зумовлені освітніми потребами суспільства, що конкретизуються у державних стандартах і навчальних програмах.

На відміну від компетенції поняття «компетентність» розглядається як набуте визначеною мірою володіння певною компетенцією, яке ґрунтується на об'єктивних можливостях учня та його особистісному ставленні до такої компетенції. У широкому розумінні компетентність визначено як загальну здатність людини використовувати придбані впродовж життя знання задля розв'язування широкого діапазону життєвих задач у різних сферах діяльності, спілкування та соціальних стосунків [8].

Крім того, учителям географії варто знати, що до сутнісних характеристик компетентності належать:

- ефективне використання здібностей, що дозволяє плідно здійснювати навчальну діяльність згідно встановленим вимогам;
- володіння знаннями, вміннями й досвідом, необхідними для виконання самостійної пізнавальної діяльності;
- розвинена співпраця з іншими учнями у навчальному процесі;
- інтегроване поєднання знань, здібностей та установок, оптимальних для виконання навчальної діяльності в освітньому середовищі;
- здатність робити що-небудь ефективно в широкому форматі контекстів з високим ступенем саморегулювання, саморефлексії, самооцінки, швидкою, гнучкою й адаптивною реакцією на динаміку обставин і середовища [7].

На підставі аналізу значної кількості теоретично-методичних робіт вітчизняних і зарубіжних науковців та власних досліджень з дидактики географії ми мали змогу визначити різновиди і зміст географічних компетентностей учнів. Відповідно до викладеного вище, варто виділити такі різновиди географічних компетентностей учнів – ключові, міжпредметно-інтегральні та предметні.

Щодо особливостей формування ключових компетентностей у процесі навчання географії, то вони ґрунтуються, по-перше, на концептуальних засадах шкільної географічної освіти; по-друге, на основних видах діяльності учнів, необхідних для формування їхнього географічно-орієнтованого світогляду, оволодіння соціальним досвідом і набуття вмінь, навичок та установок практичної діяльності в сучасному суспільстві. Рівень сформованості ключових компетентностей визначається ступенем оволодіння учнями основними видами діяльності, необхідними для формування соціального досвіду і набуття вмінь та навичок практичної діяльності в сучасному суспільстві.

Крім ключових компетентностей, на уроках географії і/або у позаурочний час мають формуватися міжпредметні компетентності географічного спрямування, що, як зазначається у Державному стандарті базової і повної середньої освіти, передбачають «здатність учня застосовувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і освітніх галузей» [3].

Зазначимо, що у рекомендаціях до створення освітньо-професійних програм для вищих навчальних закладів така компетентність називається інтегральною і визначається як «здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов» [4].

Отже, враховуючи підходи вищої та середньої школи до термінологічно-категоріального апарату компетентнісного навчання, визначаємо географічну міжпредметно-інтегральну компетентність як таку, що відповідає здатності учня застосовувати географічні знання, вміння, навички, способи діяльності та ставлення щодо проблем, які належать до певного кола різних навчальних предметів й освітніх галузей, і формується у процесі навчання географії. До таких компетентностей належать, зокрема, природничо-математична, країнознавча, краєзнавча, туристична, картознавча, демографічна, економічна тощо.

У загальноосвітніх навчальних закладах формування міжпредметно-інтегральних компетентностей відбувається на уроках із різних шкільних предметів і пов'язане з інтегруванням різноманітних елементів предметних знань, вмінь і навичок, установок і ставлень. Саме тому такі компетентності доцільно розглядати як інтегральні. Зокрема, краєзнавча компетентність учнів формується на уроках історії, економіки, біології,

географії, української літератури тощо. Формування міжпредметно-інтегральних компетентностей сприяє саморозвиткові й самовдосконаленню учнів за свідомого засвоєння соціального досвіду, самостійного опанування нових знань і вмінь, оперування інформацією й орієнтації у світі професій.

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти України предметна компетентність учня визначається як «набутий учнями у процесі навчання досвід специфічної для певного предмета діяльності, пов'язаної із засвоєнням, розумінням і застосуванням нових знань» [3]. Проте аналіз теоретичних і методичних досліджень, що були здійснені науковцями за останні п'ять років, методичних рекомендацій, розроблених Інститутом педагогіки НАПН України та практичних розвідок учителів географії дозволяє розширити і поглибити розуміння предметної компетентності учнів.

Отже, предметна компетентність передбачає здатність застосовувати сукупність інтелектуальних та фізичних якостей особистості, необхідних для самостійного та ефективного виходу з різних життєвих ситуацій, здатність приймати рішення й нести відповідальність за їхню реалізацію у різних галузях людської діяльності

Щодо предметної географічної компетентності учнів, то вона визначається як окрема стосовно ключових і міжпредметних компетентностей, що може бути конкретно описана і має формуватися у процесі навчання географії [1].

Основою предметної географічної компетентності учнів (ПГКУ) є опанування ними предметних географічних компетенцій, які є певними нормами, що свідчать, при їхньому досягненні, про можливість правильного вирішення учнями будь-якого завдання на основі застосування результатів здобутої географічної освіти. Тобто, ПГКУ визначається як готовність і здатність до використання і застосування однієї або багатьох географічних компетенцій [5].

Відповідно до викладеного вище, оскільки географічна освіта зорієнтована на отримання учнями специфічних для географії знань, вмінь і навичок та досвіду їхнього застосування, досвіду творчої діяльності, емоційно-ціннісних установок стосовно довкілля та людської діяльності у ньому, вміння мислити просторово й комплексно, то ПГКУ має складатися саме з цих компонентів.

ПГКУ є цілісним утворенням, а тому її можна розглядати як цілісну систему. Аналіз та узагальнення дефініцій поняття «предметна компетентність», що були здійснені у процесі нашого дослідження, надають змогу виділити такі компоненти ПГКУ:

1. Змістовий.
2. Операційний.
3. Прикладний.
4. Емоційно-ціннісний.
5. Світоглядний.

До *змістового компонента* ПГКУ належать емпіричні й теоретичні географічні знання, які мають бути сформовані у школярів; за *операційний компонент* правлять їхні вміння й навички, що формуються у процесі навчання географії; *прикладний компонент* складається із досвіду застосування географічних знань, умінь і навичок, які спрямовані на вирішення теоретичних і прикладних життєво-значущих завдань й розв'язання проблем на продуктивному та творчому рівні; *емоційно-ціннісний компонент* визначається емоційно-ціннісними установками, ставленнями, ціннісно-визначальними поглядами і переконаннями щодо довкілля й людської діяльності у ньому; *світоглядний компонент* полягає у науковому географічному баченні довкілля на підґрунті географічної картини світу.

Компоненти ПГКУ з метою підвищення ефективності їх проектування, формування та визначення рівня сформованості доцільно розглядати як окремі стосовно ПГКУ предметні географічні компетентності учнів.

Формування предметних географічних компетентностей учнів передбачає не засвоєння ними непок'єднаних між собою географічних знань, вмінь і навичок, а інтегроване оволодіння ними та досвід їхнього застосування. Результатом формування окремих предметних географічних компетентностей учнів має бути їхня здатність застосовувати географічні навчальні досягнення задля вирішення власних життєвих задач та розв'язування проблем.

ПГКУ має формуватися безпосередньо при організації та реалізації навчального процесу з географії. Ступінь сформованості певних складників ПГКУ визначається наступними критеріями:

- 1) міра оптимальності використання здібностей, тобто змоги плідно здійснювати навчальну діяльність згідно з установленими вимогами;
- 2) ступінь володіння географічними знаннями, уміннями й навичками, необхідними для здійснення самостійної пізнавальної діяльності;
- 3) ступінь розвиненості співпраці з іншими учнями у навчальному процесі;
- 4) міра синергічного пок'єднання географічних знань і вмінь, здібностей і ціннісних установок, необхідних для виконання навчально-пізнавальної діяльності в освітньому середовищі;
- 5) рівень сформованості досвіду творчої діяльності та його застосування у процесі виконання завдань географічного спрямування;
- 6) глибина й різноплановість специфічного географічного мислення учнів.

Компетентнісно орієнтований підхід до навчання перш за все передбачає визначення кінцевого результату навчання учнів та спрямування на такий результат усього навчально-виховного процесу. Відповідно, результатом навчання географії є ПГКУ, яка має визначатися і конкретизуватися вчителем при проектуванні організаційних складників навчально-виховного процесу (уроку географії, позаурочного і позакласного навчання географії) на основі навчальної програми. Упродовж здійснення навчання вчитель має контролювати перебіг формування ПГКУ та визначати рівень її сформованості на кінцевому етапі. Прикінцеве визначення сформованості ПГКУ має відбуватися за допомогою вимірювання рівня сформованості кожної з окремих предметних компетентностей учнів.

Тому вчитель географії має розуміти, що предметною географічною компетентністю учнів є їхня здатність до застосування отриманих географічних знань, вмінь і навичок, ціннісних установок і специфічного географічного мислення, сформованих на підґрунті здібностей й життєвого досвіду школярів, що необхідні для їхньої оптимальної діяльності у док'єллі, передбачення наслідків такої діяльності та вирішення власних життєвих задач і проблем.

Компонентами ПГКУ є окремі предметні географічні компетентності учнів, а саме: географічні знання, вміння й навички, досвід творчої діяльності з географії, емоційно-ціннісне ставлення до док'єлля і діяльності людей у ньому та географічне бачення світу (табл. 1).

Першим компонентом ПГКУ є географічні знання, що формуються в учнів на уроках, географії поділяються на емпіричні та теоретичні. До різновидів емпіричних знань належать географічні факти, географічна номенклатура й географічні уявлення. Такі знання відіграють роль підґрунтя, на якому будується система відповідних теоретичних географічних знань, відбувається аналіз і систематизування географічних

фактів, їхнє узагальнювання й формування уявлень щодо просторово розміщених географічних об'єктів вивчення.

Наведення географічних фактів дозволяє безпосередньо характеризувати географічних об'єкти вивчення й створювати уявлення щодо них, обґрунтовувати окремі висновки теоретичного змісту, розтлумачувати географічні поняття або причинно-наслідкові зв'язки, конкретизувати теоретичні знання. За географічні факти править реальна географічна інформація, що використовується як основа засвоєння природних і соціально-економічних закономірностей та поглиблення вже сформованих географічних знань.

Географічна номенклатура, що є переліком географічних назв, кількість і склад якої визначається шкільними програмами з географії, використовується задля конкретизації просторових географічних уявлень учнів і полегшення формування їхніх теоретичних знань.

Таблиця 1

Компоненти та елементи предметної географічної компетентності учнів

Географічні знання		Вміння й навички	Географічне бачення світу	Емоційно-ціннісне ставлення до довкілля й людської діяльності в ньому	Досвід творчої діяльності учнів з географії
емпіричні	теоретичні				
1) географічні факти; 2) географічна номенклатура; 3) географічні уявлення	1) географічні поняття; 2) географічні причинно-наслідкові зв'язки; 3) географічні закономірності; 4) гіпотези й теорії	1) інтелектуальні; 2) навчальні; 3) прикладні; 4) графічно-знакового моделювання; 5) картографічні; 6) гео-інформаційні	1) здатність до історично зумовленого цілісного відображення довкілля та суспільно-економічних процесів у ньому; 2) розуміння природних, демографічних та соціально-економічних об'єктів, процесів та їхньої взаємодії; 3) здатність мислити просторово й комплексно	1) емоції й почуття; 2) переконання й погляди; 3) установки; 4) правила поведінки; 5) світогляд школярів	здатність учнів до: 1) використання уже сформованих знань і вмінь з пошуковою метою; 2) самостійного комбінювання й перетворення вже відомих прийомів навчально-пізнавальної діяльності; 3) створення принципово нових способів розв'язання географічних навчальних проблем

Географічні уявлення, як один із видів емпіричних географічних знань, адекватні уявленням учнів щодо географічних об'єктів вивчення. За умови, що такі уявлення мають бути об'ємними й яскравими, максимально відповідаючи дійсності, вони правлять за основу формування відповідних географічних понять учнів.

До складу теоретичних географічних знань входять географічні поняття, причинно-наслідкові зв'язки, географічні закономірності, гіпотези й теорії.

Варто зазначити, що фундамент географічної освіти в школі закладає саме формування географічних понять, що є узагальненою формою відображення дійсності,

зміст якої в цілому визначається суттєвими й необхідними ознаками географічних об'єктів вивчення й відношеннями між ними. Поряд із поняттями, причинно-наслідкові зв'язки та закономірності є основними елементами теоретичних знань географічної науки. Формування причинно-наслідкових зв'язків потребує спеціально організованої навчально-пізнавальної діяльності учнів, під час якої вони мають не лише виявляти причини, які зумовлюють стан і динаміку географічних об'єктів вивчення, а й пояснювати дію таких причин і визначати наслідки, до яких ця дія призводить. В свою чергу географічні закономірності відображають об'єктивно існуючий постійний взаємозв'язок між географічними об'єктами, процесами та явищами, що зумовлений їхньої сутністю.

Географічні вміння й навички учнів є другим компонентом ПГКУ. Зазначимо, що формування географічних знань учнів безпосередньо поєднане з формуванням і розвитком їхніх умінь. Географічні вміння – це здатності до виконання певних дій, які набуті учнями на основі знань і попереднього досвіду, а навички – саморушні здатності до виконання певних дій, які реалізуються учнями без обмірковування алгоритму такого виконання [5].

З метою конкретизування цих компетенцій доцільно виділити чотири типи таких умінь і навичок, а саме: інтелектуальні (пізнавальні), навчальні, прикладні, а, також, уміння й навички географічного навчального моделювання (у тому числі й картографічні).

Відповідно до провідних завдань шкільної освіти у методиці навчання географії приділяється значна увага формуванню інтелектуальних (пізнавальних) умінь, до яких належать уміння учнів:

- 1) розпізнавати окремі географічні об'єкти вивчення та їхні структурні частини;
- 2) аналізувати природні й соціально-економічні процеси та явища;
- 3) зіставляти й порівнювати об'єкти вивчення, передусім природно-територіальні комплекси тощо;
- 4) встановлювати географічні причинно-наслідкові зв'язки, зокрема виявляти вплив різноманітних чинників на перебіг природних і соціально-економічних процесів;
- 5) давати комплексні характеристики об'єктам вивчення (синтезувати нові географічні знання);
- 6) узагальнювати, систематизувати й робити висновки світоглядного характеру.

Істотно впливають на глибину і міцність засвоєння географічних знань школярів і надають їм змогу раціонально витратити час на виконання самостійної роботи у класі чи вдома навчальні географічні вміння й навички. Вони визначаються здатністю учнів працювати з текстом та ілюстраціями підручника, конспектувати шкільну лекцію, здійснювати бібліографічний пошук, працювати з комп'ютером, планувати свою навчально-пізнавальну діяльність тощо.

Чільне місце у процесі навчання географії приділяється формуванню прикладних географічних умінь і навичок, які спрямовано на безпосереднє втілення набутих географічних знань у практику та значною мірою поєднано з отриманням географічної інформації з різноманітних джерел знань і її використанням.

Особлива увага приділяється також оволодінню учнями вміннями й навичками графічно-знакового навчального моделювання, до яких належать здатності учнів застосовувати різноманітні географічні навчальні моделі, насамперед графічно-знакові. Одним з різновидів цього типу умінь є картографічні та геоінформаційні, до яких належать різнорівневі вміння й навички роботи учнів з паперовими, цифровими та іншими географічними картами.

Інші компоненти ПГКУ – досвід творчої діяльності учнів з географії, емоційно-ціннісне ставлення учнів до довкілля й людської діяльності у ньому та географічне бачення світу, – також є окремими предметними компетентностями саме географічної освіти.

Позаяк сучасну географію можна віднести і до природничих, і до суспільних наук, географічне бачення світу – це частина природничого та суспільно-наукового бачення світу. Отже, географічне бачення світу – це один із компонентів ПГКУ, які спільно завбачують здатність школярів до історично зумовленого цілісного відображення довкілля та суспільно-економічних процесів в ньому й ґрунтуються, передусім, на знаннях про природу Землі, її населення, світову економіку, їхню взаємодію та здатності мислити просторово й комплексно. Формування цієї компетентності учнів зумовлено взаємодією їхнього індивідуального сприйняття довкілля та сучасного науково-географічного інтегрованого відображення світу, з яким вони знайомляться на уроках. Тобто, у процесі навчання географії має відбуватися поступовий перехід від побутового бачення світу до географічного, а вчитель має зосереджувати свої зусилля на організацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, спрямованої на забезпечення такого переходу.

Щодо емоційно-ціннісного ставлення до довкілля й людської діяльності в ньому можна зазначити, що емоції, почуття, переконання, погляди, установки, правила поведінки й світогляд школярів мають ґрунтуватися на їхньому естетичному сприйманні довкілля та екологічній свідомості. Тобто, цей компонент ПГКУ безпосередньо поєднаний із формуванням загальнокультурних компетентностей школярів. На його формування має бути спрямовано навчальний матеріал, у якому висвітлюються расові, етнічні, екологічні та інші проблеми людства. Крім того, емоційно-ціннісний аспект навчання географії безпосередньо поєднано з розвитком оцінювальної діяльності учнів. Учителю, який і сам не має бути байдужим до матеріалу, що він викладає, потрібно навчити дітей оцінювати географічні об'єкти, процеси та явища з точки зору того, наскільки вони цікаві й значущі. Здатність до оцінювальних суджень і умовиводів має вирішальне значення для формування переконань, поглядів і етичних норм поведінки учнів.

Досвід творчої діяльності учнів з географії має бути послідовно накопиченим, перевіреним та випробуваним з удосконаленням на практиці спроможності школярів до творчого розв'язання певних географічних проблем і ґрунтується на застосуванні здатності до критичного мислення учнів й засвоєних ними вміннях ефективного поступального творення в сфері географії.

Загалом творча діяльність учнів – це та, яка не має заздалегідь заданих достеменно окреслених результатів і спрямована на пошук і створення якісно нового або удосконалення й розвиток відомого. У творчій діяльності не можна виокремити конкретні етапи чи систему дій, позаяк вона має індивідуальне підґрунтя та залежить від творчого мислення учнів і рівня сформованості їхніх інтелектуальних вмінь та особистих якостей. Отже, досвід творчої діяльності не засвоюється як сума певних знань чи способів дій.

Варто також наголосити, що проектування уроків географії на основі конкретизованих окремих предметних географічних компетентностей учнів надасть можливість вчителям спрямовувати їхню педагогічну діяльність на досягнення наперед визначеного кінцевого результату як складників загальної ПГКУ.

Висновки. Зазначимо, що на сучасному етапі географічна освіта дотримується нових концептуальних підвалин, що засновані на компетентнісному підході. Обґрунтування та визначення змісту окремих предметних географічних компетентностей

учнів дозволить запровадити такий підхід до навчання географії та, як наслідок, ефективно формувати предметну географічну компетентність учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишнікіна Л.П. Методическая система компетентностного обучения географии / Л.П. Вишнікіна // Могилевский меридиан, Т. 16, выпуск 3-4 (35-36), 2016. – С. 82-86.
2. Вішнікіна Л.П. Ретроспектива розвитку компетентнісної географічної освіти / Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IV (43), Issue: 88, 2016. – С. 37-40.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : затв. пост. Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 5. – С. 9–16.
4. Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система. Довідник користувача / пер. з англ., за ред. Ю.М. Рашкевича та Ж. В. Таланової. – 2-ге вид. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. – 106 с.;
5. Загальна методика навчання географії : Підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К. : ДНВП «Картографія», 2012. – 512 с.
6. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования / И.А. Зимняя // компетенциям в образовании: опыт проектирования: сб. науч. тр. / Под ред. А.В. Хуторского. – М. : Научно-внедренческое предприятие «ИНЭК», 2007. – С. 33-44.
7. Краевский В.В. Общие основы педагогики : [учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В.В. Краевский. – 2-е изд., испр. – М. : Академия, 2005. – 256 с.
8. Самойленко В.М. Дидактика географії: Монографія / В.М.Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, О.Ф. Надтока, І.О. Діброва. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 586 с.

REFERENCE

1. Vishnikina L.P. Metodicheskaya sistema kompetentnostnogo obucheniya geografii / L.P. Vishnikina // Mogilevskiy meridian, T. 16, vypusk 3-4 (35-36), 2016. – С. 82-86.
2. Vishnikina L.P. Retrospektyva rozvytku kompetentnisnoji gheoghrafichnoji osvity / L.P. Vishnikina, I.O. Dibrova // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IV (43), Issue: 88, 2016. – С. 37-40.
3. Derzhavnyj standart bazovoji i povnoji zaghaljnoji serednjoji osvity : zatv. post. Kabinetu Ministriv Ukrajinyy vid 23 lystopada 2011 r. # 1392 // Urjadovyy kur'jer. – 2012. – № 5. – S. 9–16.
4. Jevropejsjka kredytna transferno-nakopychuvaljna systema. Dovidnyk korystuvacha / per. z anghl., za red. Ju.M. Rashkevycha ta Zh. V. Talanovoji. – 2-ghe vyd. – Ljviv : Vydavnyctvo Ljvivsjkoji politehniky, 2015. – 106 s.
5. Zaghaljna metodyka navchannja gheoghrafiji : Pidruchnyk [z ghryfom MONMS Ukrajinyy] / O.M. Topuzov, V.M. Samojlenko, L.P. Vishnikina. – K. : DNVP «Kartoghrafija», 2012. – 512 s.
6. Zimnyaya I.A. Klyucheveye kompetentsii – novaya paradigma rezultata sovremennogo obrazovaniya / I.A. Zimnyaya // kompetentsiyam v obrazovanii: opyt proektirovaniya: sb. nauch. tr. / Pod red. A.V. Khutorskogo. – M. : Nauchno-vnedrencheskoe predpriyatye «INEK», 2007. – S. 33-44.
7. Kraevskiy V.V. Obshchie osnovy pedagogiki : [ucheb. posob. dlya stud. vyssh. ped. ucheb. zavedeniy] / V.V. Kraevskiy. – 2-e izd., ispr. – M. : Akademiya, 2005. – 256 s.
8. Samojlenko V.M. Dydaktyka gheoghrafiji : Monoghrafija / V.M. Samojlenko, O.M. Topuzov, L.P. Vishnikina, O.F. Nadtoka, I.O. Dibrova. – K.: Pedagoghichna dumka, 2014. – 586 s.

ВИШНИКИНА Л., ТОПУЗОВ О.

СТРУКТУРА ПРЕДМЕТНОЙ ГЕОГРАФИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ (рекомендации учителям географии)

В статье раскрывается сущность компетентностного подхода к обучению географии в общеобразовательных заведениях, анализируется проблема научного обоснования структуры предметной географической компетентности учащихся, определяются ее компоненты и

элементы. Предложено авторское видение сущностных различий в научных понятиях «компетентность» и «компетенция»; конкретизированы на основе нормативных документов понятия «предметная компетентность» и «предметная географическая компетентность». Рассмотрена структура предметной географической компетентности учащихся, которая представлена такими структурными компонентами: содержательный, операционный, прикладной, эмоционально-ценностный, мировоззренческий. Согласно компонентам разработаны методические рекомендации для учителей о специфике формирования предметной географической компетентности учащихся, выявлено значение каждого из компонентов для формирования убеждений, взглядов и этических норм поведения учащихся.

Ключевые слова: учитель географии, компетентностный подход к обучению географии, компетенции, ключевые и межпредметные-интегральные компетентности, предметная географическая компетентность учащихся.

TOPUZOV O., VISHNIKINA L.

THE STRUCTURE OF STUDENTS COMPETENCY IN GEOGRAPHY (recommendations for Geography teachers)

The article reveals the essence of the competence approach to the study of geography, analyzes the problem of scientific substantiation of the structure of the subject geographical competence of students, determines its components and elements. Essential differences in the scientific concepts «competence» and «competence» are established. The concept of «subject competence» and «substantive geographical competence» are determined on the basis of normative documents. The structure of the subject geographical competence of students is presented, which is represented by the following structural components: content, operational, applied, emotional and value, ideological.

The author considers that according to the components, methodical recommendations for teachers concerning the specifics of the formation of the subject geographical competence of students have been developed. It should be noted that the foundation of geographical education in school lay exactly the formation of geographical concepts, which is a generalized form of reflection of reality, the content of which is generally determined by the essential and necessary features of geographical objects of study and relations between them.

Along with the concepts, causal relationships and regularities are the main elements of theoretical knowledge of geographical science. Formation of causative relationships requires a specially organized educational and cognitive activity of students, during which they must not only identify the reasons that determine the state and dynamics of geographical objects of study, but also explain the effect of such causes and determine the consequences to which this Action leads. In turn, geographical patterns reflect the objectively existing constant interconnection between geographical objects, processes and phenomena, which is due to their essence.

Geographic and apprenticeship skills are the second component of professional competency. Note that the formation of geographical knowledge of students is directly associated with the formation and development of their abilities. It is denoted that geographic skills are the ability to perform certain actions acquired by pupils on the basis of knowledge and previous experience, and skills.

Key words: geography teacher, competence approach to the study of geography, competencies, key and interdisciplinary integral competencies, subject geographical competence of students.

Надійшла до редакції 14.02.217 р.